

ПЕДАГОГІКА

УДК 37.015.31;7

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/40-1-24>

Тамара АНДРЕЄВА,

orcid.org/0000-0002-5923-1589

кандидатка філософських наук, доцентка,

доцентка кафедри психології і педагогіки дошкільної освіти

Університету Григорія Сковороди в Переяславі

(Переяслав, Київська область, Україна) *andreeva.tamara.t@gmail.com*

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ В ДІТЕЙ ПІД ЧАС ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ЖАНРОМ «НАТЮРМОРТ»

У статті наведено короткий історичний екскурс у проблему виникнення та розвитку поняття «естетичний смак», сучасні підходи до теоретичного аналізу цього поняття. Відбувається формування естетичного смаку під впливом багатьох чинників – вплив природного і суспільного середовища, творів мистецтва, але без цілеспрямованого педагогічного впливу цей процес буде відбуватися повільно, можлива також наявність випадкових негативних факторів. І. Кант вважав, що суттєвим складником естетичного смаку є почуття задоволення, яке супроводжує споглядання прекрасного. У наш час хвилі візуальної образності настільки потужні, що віртуальна реальність може та стає причиною маніпулювання образами реального світу. Тільки спланована систематична робота педагога, який володіє знаннями та педагогічною майстерністю, розуміє і відчуває тонкий світ мистецтва, знає ситуації створення шедеврів, емоційно, захоплююче подає матеріал, може формувати естетичний смак. Така робота також сприятиме формуванню емоційного інтелекту підростаючого покоління як однієї з важливих умов створення позитивної життєвої траєкторії. Наведено найголовніші елементи, які пов'язані з емоційним інтелектом і сприятимуть формуванню як естетичного смаку, так і емпатії та поведінки в соціумі на засадах толерантності і поваги до інших (за Данієлом Гоулманом): впевненість, допитливість, цілеспрямованість, самоконтроль, зв'язок і здатність контактувати з іншими, уміння спілкуватися, взаємодопомога.

Доступним засобом для такої роботи виступає натюрморт. Авторка обґрунтовує та досліджує можливість формування естетичного смаку в дітей під час ознайомлення їх з жанром «натюрморт», уточнює сутність понять «живопис», «натюрморт», виділяє принципи, педагогічні умови та найбільш доцільні форми роботи для формування в дітей старшого дошкільного віку естетичного смаку під час роботи в жанрі «натюрморт». Наводиться приблизний список робіт у жанрі «натюрморт», які відповідають педагогічним вимогам та можуть бути використані в роботі сучасних закладів дошкільної освіти та початковій школі. Окрім цього, наводяться приклади складання та стилі композицій з квітів та рослин.

Ключові слова: діти дошкільного віку, натюрморт, естетичний смак, рослинні композиції.

Tamara ANDREIEVA,

orcid.org/0000-0002-5923-1589

PhD in Philosophy, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Psychology and Pedagogy of Pre-School Education

Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav

(Pereiaslav, Kyiv region, Ukraine) *andreeva.tamara.t@gmail.com*

THE THEORETICAL APPROACHES IN FORMATION OF THE AESTHETICAL SENSE AMONG CHILDREN DURING THE WORK WITH THE GENRE “STILL LIFE”

The article provides a brief historical overview of the origins and development of the concept of “aesthetic taste” and modern approaches to the theoretical analysis of this concept. Aesthetic taste is formed under the influence of many factors – the influence of the natural and social environment and works of art. Without purposeful pedagogical influence, this process will be slow; accidental negative factors may occur. I. Kant thought that an essential part of aesthetic taste is pleasure, which appears during the observation of beauty. Waves of visual imagery are so powerful that virtual reality can cause manipulation of images of the real world. Only systematic and systematic work of a teacher having knowledge and pedagogical skill can form aesthetic taste. This work will also contribute to the formation of the younger generation's emotionality as one of the important conditions for creating a positive life trajectory. The most important elements associated with emotional intelligence, which contribute to the formation of both aesthetic taste and empathy as well as

behaviour in society on the basis of tolerance and respect for others, have been presented. (by Daniel J. Knowleman): assertiveness, composure, self-control, communication and the ability to relate to others, the ability to communicate, the ability to help each other).

Still life is an available means for this work. The author substantiates and studies the possibilities of forming esthetic taste in children while acquainting them with the still life genre, clarifies the essence of the notions "painting", "still life", gives principles, pedagogical conditions and the most appropriate forms of work to form esthetic taste in senior preschool children while working in still life genre. The sample list of works in still life that meet pedagogical requirements and can be used in modern preschool institutions and primary schools is presented. The rules of composition and styles of flowers and plants are also given.

Key words: pre-school children, still life, aesthetic taste, herbal compositions.

Певне, я міг би обійтись і без квітів, але вони допомагають мені зберегти повагу до самого себе, тому що доводять, що в мене не зв'язані руки й ноги буденними турботами. Вони – свідчення моєї свободи.

Рабіндранат Тагор

Постановка проблеми. Реформування освіти в Українській державі в даний час висуває одним із пріоритетних завдань розвиток особистості, що засвоїла народну мудрість, культуру, духовність, мораль, має високий інтелектуальний потенціал та естетичний смак, адже подальший успішний розвиток суспільства знаходиться в прямій залежності від ступеня розвиненості у його громадян здатності розуміти красу в житті і мистецтві, творити за її законами. Естетичний смак має дуже велике значення як один із компонентів організації життєвого простору і формування естетичного ставлення до дійсності. Відбувається формування естетичного смаку під впливом багатьох чинників – вплив природного і суспільного середовища, творів мистецтва, але без цілеспрямованого педагогічного впливу цей процес буде відбуватися повільно, можлива також наявність випадкових негативних факторів. Доцільно починати виховання естетичного смаку з раннього дитинства, продовжуючи в дошкільний період життя. Мистецькі твори в жанрі «натюрморт» є доступним розумінню дітей і можуть бути з успіхом використані в сучасних закладах дошкільної освіти і сімейному вихованні для реалізації цієї мети.

Аналіз досліджень і публікацій. У дослідженні проблеми виховання естетичного смаку слід звернутися до праць педагогів і психологів, що охоплюють проблеми естетичного виховання особистості, а саме Н. Ветлугіної Л. Віготського, Т. Комарової, В. Мухіної, Н. Сакуліної. Проблему сприймання дітьми художніх картин досліджували О. Запорожець, Т. Овсепян, Г. Люблінська, С. Рубінштейн, Б. Зінченко та ін. Психологи А. Біне, К. Бюллер, Е. Мейман, В. Штерн відмічали, що сприймання картини – це складний психічний процес, що відбиває єдність якостей та особливостей предметів, зображених художником і

потребує від дитини зосередженості, уваги, розвинутого логічного мислення й зв'язного мовлення.

Сучасні українські дослідники Біла І. М. (2011), Котляр В. П. (2006), Кутеньова Н. (2015), Одерій Л. Є., Роздимаха А.І (2014), Р. М. Борщ, Д. В. Самойлик. (2013) теж наголошують на важливості цілеспрямованої педагогічної роботи в даному напрямку

Невирішені частини загальної проблеми.

У даний час використання творів мистецтва в жанрі «натюрморт» з метою формування естетичного смаку у дітей дошкільного віку залишилася поза увагою дослідників. Потребують розкриття такі питання, як принципи, педагогічні умови та найдоцільніші форми роботи в даному напрямку.

Мета статті – висвітлити теоретичні підходи до формування естетичного смаку в дітей під час ознайомлення з жанром «натюрморт», а також принципи, педагогічні умови та найдоцільніші форми роботи в сучасних закладах дошкільної освіти та сімейному вихованні.

Завдання статті – розкрити теоретичні основи та змістовий компонент особливостей формування естетичного смаку в дітей дошкільного віку, дати характеристику найбільш ефективних засобів, форм і методів педагогічної роботи, що сприяють формуванню естетичного смаку особистості

Виклад основного матеріалу. На початку людської історії синкретична творчість первісних людей накопичила величезний довід естетичного ставлення до навколишнього світу, який став основою для подальшого естетичного освоєння дійсності. Накопичений досвід знайшов продовження в естетиці античності, а саме в осмисленні поняття гармонії як уявлення про єдність, узгодженість протилежностей, які врівноважуються і утворюють цю гармонію. Піфагорейці, Платон, Сократ, Арістотель змогли виявити роль мистецтва в житті людства, накреслити перспективи формування естетичного освоєння дійсності, які є актуальними і в наш час.

Категорія «естетичний смак» з'явилася в європейській науці і культурі у XVII столітті як результат виникнення та розвитку нових течій мистецтва

XV – початку XVII ст., що ламали старі канони і породжували потребу в універсальних критеріях їх оцінки. До цього часу категорія «смак» вживалась виключно з фізіологічної точки зору, хоча окремі питання естетики вже розглядалися Платоном, Аристотелем та іншими філософами. У власне естетичному сенсі «високого смаку» термін «смак» (*gusto*) вперше вжив іспанський мислитель Бальтасар Грасіан-і-Моралес у праці «Кишеньковий оракул або Наука розсудливості» у 1646 році. В подальшому термін запозичили мислителі і філософи Франції, Італії, Німеччини, Англії, внаслідок чого вже у XVIII ст. виникають численні трактати про смак. Важливий внесок у розуміння даного поняття вніс видатний німецький філософ Іммануїл Кант. Його попередники вже зробили деякий крок до переоцінки чуттєвого та ірраціонального. Вони визначали смак як здібність на інтуїтивному рівні відчувати прекрасне, як почуття, що вільне від будь-яких утилітарних міркувань та незалежне від суджень розуму. Класичне визначення естетичного смаку містить праця І. Канта «Антропологія у прагматичному відношенні». Філософ пише: «Смак – це можливість естетичної здатності судження здійснювати вибір, що має всезагальне значення» (Кант, 1966: 484). І. Кант вважав, що суттєвим складником естетичного смаку є почуття задоволення, яке супроводжує споглядання прекрасного. Водночас І. Кант відкидав існування загального стандарту прекрасного, для нього «прекрасне» не є складовою частиною самого предмета мистецтва, проте естетичним судженням, що базується на суб'єктивних почуттях. Окрім цього, він стверджував, що істинний естетичний смак існує, але він не може бути емпірично виявленим.

Особливо великого значення набуває візуальне мистецтво як віртуальна реальність в наш час. У Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи 1276 (1995) «Про силу візуальних образів» вказується, що візуальні образи все більше впливають на людину, стають більш потужними. Хвилі візуальної образності настільки могутні, що віртуальна реальність може спричинити ризик маніпулювання образами реального світу. Цей процес постійно набуває прискорення. Сучасні діти надзвичайно швидко занурюються у віртуальну реальність, причому найчастіше їх вибір, як правило, зупиняється не на найкращих зразках світового мистецтва і культури, що спричинено окремими характеристиками таких предметів мистецтва, так і особливостями самих дітей. Без цілеспрямованого педагогічного впливу вони можуть втратити можливість розвинути естетич-

ний смак у найбільш сприятливий для цього сенситивний період дошкільного дитинства, на довгі роки або й назавжди залишитися нечутливими до прекрасного в житті і мистецтві, тому педагогічна майстерність вихователя повинна виявитися повною мірою. Зацікавити дітей, створити розвивальне середовище, добре обладнаний мистецький куточок, колекцію альбомів з репродукціями – складне, але посильне завдання для зацікавленого педагога.

Естетичний смак глибоко індивідуальний, не є вродженою властивістю дитини, його не можна зводити до простих психофізіологічних реакцій. Це соціальна, духовна якість людини, що формується, як і багато інших соціальних якостей, в процесі виховання та навчання людини. Він є своєрідним почуттям міри, вмінням знаходити красу в особистому ставленні до світу природи, суспільного буття, мистецтва, культури і цінностей. Наявність естетичного смаку проявляється як гармонія духовності і соціальної поведінки, соціальної реалізації особистості через творчість у різних проявах.

Активне включення дитини в цікаву, насичену позитивними емоціями діяльність розширює сферу емоційних переживань, сприяє розвитку естетичних почуттів. Процес гармонійного розвитку включає вдосконалення естетичних почуттів через розширення спілкування, освоєння досягнень всесвітньої та національної культури, споглядання яви та предметів природи та відображення їх різними засобами. На основі естетичних почуттів формуються естетичні потреби, смаки, ідеали.

Естетична потреба визначається як потреба в гармонії, злагодженості всіх сторін людського життя, особливо у відношеннях «людина – суспільство», «людина – природа». Вона виявляється в самовдосконаленні, в розкритті творчих сил в усіх сферах діяльності. Естетична потреба не зводиться лише до споглядання, вона включає і потребу самому долучитися до створення твору мистецтва.

Естетичний ідеал визначається як конкретно-чуттєве уявлення про прекрасне в його найвищому прояві, як уявлення про належне, бажане, дійсно існуюче

Естетична оцінка має суб'єктивний характер і виявляє значущість предметів, явищ, творів мистецтва з позицій уявлення про прекрасне і має в основі ціннісне ставлення.

Формування естетичного смаку дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку під час ознайомлення з таким жанром, як натюр-морт, може стати цікавим і доступним лише під керівництвом емоційного спілкування з педаго-

гом, який сам розуміє і відчуває тонкий світ мистецтва та знає ситуації створення шедеврів мистецтва. Така робота також сприятиме формуванню емоційного інтелекту підростаючого покоління як однієї з важливих умов створення позитивної життєвої траєкторії. Науковці, які займаються даними дослідженнями, вважають, що програми соціально-емоційного навчання з успіхом можуть застосовуватися, починаючи з дошкільного віку, а «за перші роки навчання в школі учні повинні навчитися розпізнавати і точно ідентифікувати свої емоції, усвідомлюючи, до яких дій вони їх спонукають» (Гоулман, 2019: 9). Діти під час розгляду репродукцій, під час створення композицій та виконання завдань навчаються розпізнавати і точно ідентифікувати свої емоції, емоції викладача та інших учасників процесу, розуміти невербальні знаки інших. Такі уроки емпатії в ненав'язливій формі дають можливість дитині навчитися слухати інших, висловлювати свої думки в такій формі, щоб досягти найкращого результату в дружній атмосфері без конфліктів. Тому можна і потрібно залучати дітей до спільного пошуку об'єктів для природи, їх розташування та створення колективних робіт, «адже дитинство та юність – це ті найважливіші моменти, коли ми маємо можливість сформулювати необхідні емоційні звички, які згодом керуватимуть нашим життям» (Гоулман, 2019: 29). Готовність дітей до засвоєння знань формується в ранньому дитинстві, і тому педагогам важливо розуміти найголовніші елементи, які пов'язані з емоційним інтелектом і сприятимуть формуванню як естетичного смаку, так і емпатії та поведінки в соціумі на засадах толерантності і поваги до інших. Даніел Гоулман найголовнішими вважає такі якості особистості:

1. **Упевненість** як почуття контролю і самоконтролю, достатнього володіння тілом, поведінкою, відчуття дитини, що вона зможе виконати завдання або те, за що береться з власної ініціативи і що за необхідності дорослі їй допоможуть.

2. **Допитливість** як відчуття, що навчання – справа корисна і приносить задоволення, а на всі запитання вона може знайти відповідь.

3. **Цілеспрямованість** як бажання і здатність впливати на ситуацію і наполегливо йти до мети. Це пов'язане з почуттям компетентності і ефективності.

4. **Самоконтроль**. Здатність передбачати і контролювати власні вчинки відповідно до свого віку, відчуття внутрішнього контролю.

5. **Зв'язок і здатність контактувати з іншими**, основою яких є відчуття, що співрозмовники розуміють її, а вона розуміє їх.

6. **Уміння спілкуватися** як бажання вербального обміну ідеями, почуттями з іншими та вміння цей обмін здійснювати. Це пов'язане з почуттям довіри, захищеності, задоволенням від контакту з оточенням, як дітьми, так і дорослими.

7. **Взаємодопомога**. Здатність узгоджувати свої потреби з потребами інших під час роботи в групі.

Естетичний смак включає в себе поняття «художній смак». Розвивається він на основі естетичного і взаємно впливає на нього. Художній смак формується поступово через спілкування зі світом мистецтва і значною мірою визначається художньою освітою людини, тому систематичне знайомство зі світом зображувального мистецтва слід починати з раннього віку, і в цьому допоможуть різні види зображувального мистецтва, одним з яких є живопис.

«**Живопис**» – вид образотворчого мистецтва, сутність і специфіка якого полягають у створенні образів дійсності за допомогою фарб на будь-якій поверхні (основі) через художню інтерпретацію (вплив часу, стилю, індивідуальності майстра та інше), це створена людиною імітація 3-х вимірному простору на площині, що вдається за допомогою колірної та лінійної перспективи. Для створення художнього образу в живописі використовуються колір, малюнок, виразність мазків і фактури, що дозволяє передавати на площині багатство кольорів довкілля, об'ємність предметів, їхню якісну своєрідність і матеріальну плотть, глибину простору, світлоповітряне середовище. Одним із доступних і цікавих для дітей видів живопису є натюрморт. Це жанр образотворчого мистецтва, в якому художник виражає ставлення до оточуючої дійсності через зображення предметів природи та суспільного довкілля, котрі він поєднує спочатку в природі, а потім на полотні або інших матеріалах смисловими та естетичними зв'язками. Головний зміст картин – це предмети (квіти, фрукти, посуд, овочі та ін). Головна функція цього жанру – надати незмінності мінливому, закріпити нестійку красу. У даний час жанр «натюрморт» дістав широке розповсюдження. У цьому жанрі створюють картини за допомогою різних художніх матеріалів, як традиційних (фарби, олівці, фломастери), так і нетрадиційних (кульковою ручкою, соком різних рослин, штампування, малюнок восковою свічкою та ін.), це можуть бути вишивки різними техніками (гладь, хрестик, бісер та ін.), художні фотографії, оздоблення тканини, художнє ткацтво, випалювання по дереву, прикрашання посуду та інших предметів, декупаж, вітражі, аплікація з паперу і тканини

тощо. Також створюють композиції в жанрі натюр-морту техніками квілінг, орігамі, канзаши, сомебана та ін. Цікаві роботи можна зробити за допомогою природних матеріалів, таких як насіння різних рослин, крупи, шкаралупи яєць, лусок часнику та цибулі, засушених пелюсток квітів тощо.

Також натюрморт можна розглядати як символічну реальність, яка має потужний вплив на психіку людини. Символічна реальність натюрморту, створена майстрами пензля, може справити набагато сильніший вплив на людину, ніж та ж сама композиція в реальному житті. На сприймання картини накладає відбиток попередній досвід глядача, його обізнаність із символікою предметів і явищ. У дітей такий досвід значно бідніший, тому розповіді дорослих про народну та державну символіку, залучення відповідних поетичних творів, музичний супровід посилять враження. Разом із тим дітей не слід перевантажувати великою кількістю інформації. Особливо доречними будуть невеликі розповіді про життя і творчість художника, про особливості його стилю.

Основними засобами виразності натюрморту є колір, колорит, світлотінь, композиція, перспектива, деталізація, малюнок.

Діти здатні не просто сприймати картини в жанрі «натюрморт», усвідомлювати зміст зображеного, але і створювати композиції та замальовувати їх. Найголовнішими **принципами організації роботи** в даному напрямку повинні стати:

1. Принцип забезпечення мотивації розгляду картин та образотворчої діяльності дітей.

2. Принцип розвитку аналітичного й цілісного сприймання художніх творів.

3. Принцип ускладнення змісту сприйнятих картин, засобів виразності, змісту малюнків в жанрі натюрморт, а також методів роботи з дітьми.

4. Принцип поліфункціональності (забезпечення інтеграції видів мистецтв).

5. Задоволення потреби дитини в культурно-ціннісному пізнанні, переживанні.

6. Принцип творчо-гуманістичної спрямованості.

7. Поєднання зображувальної діяльності та мовлення, художнього слова (організація спілкування педагога з дітьми у процесі розгляду картин).

Педагоги мають також керуватися **дидактичними принципами**: перспективності, природовідповідності, систематичності й послідовності, врахування вікових та індивідуальних особливостей, всебічного розвитку особистості, взаємозв'язку навчання й розвитку, дотримання міжпредметних зв'язків у навчанні, індивідуального підходу.

Слід також виокремити **провідні педагогічні умови** у формуванні в дітей естетичного смаку під час ознайомлення з жанром «натюрморт»:

– розвиток художнього інтересу в дітей, зацікавленості творами живопису та малюванням;

– ознайомлення дітей із творчим процесом митця;

– забезпечення синтезу і взаємодії мистецтв: активне використання музики, театрального й літературного мистецтв;

– поєднання образотворчої діяльності та мовлення, художнього слова;

– збагачення мистецтвознавчого досвіду дітей;

– інтеграція емоційно насичених видів дитячої діяльності (образотворча, музична, художньо-мовленнева, ігрова, спостереження в природі);

– створення розвивального художньо-естетичного середовища для «спілкування» дітей із репродукціями картин та самостійного малювання в жанрі «натюрморт»;

– професіоналізм педагога, його компетентність у галузі образотворчого мистецтва, ступінь володіння різними видами художньої практики, творчий підхід до використання зображувальних матеріалів і технік; глибоке розуміння внутрішнього світу дитини, феномена дитячої творчості, чутливість до краси, володіння педагогічними технологіями.

Репродукції картин живопису слід підбирати з урахуванням таких **вимог**:

1. Цікавість змісту картини, зрозумілість, виховна цінність.

2. Високохудожність картини.

3. Реалістичність зображення об'єктів та явищ.

4. Доступність змісту й зображення.

Таким вимогам відповідають репродукції картин, авторами яких є *К. Білокур* («Жоржини», «Квіти і виноград», «Сніданок», «Натюрморт з хлібом», «Квіти за тином», «Богданівські яблука», «Кавун. Морква. Квіти», «Бурячок»). *О. Шовкуненко* («Букет троянд», «Натюрморт з глечиком і персиками»), *Е. Волобуєв* («Натюрморт з лілією»), *О. Бабунова* («Натюрморт з фруктами і птахами», «Одного літнього ранку», «Натюрморт з фруктами», «Натюрморт з канарейками»), *Поль Сезанн* («Персики і груші», «Натюрморт з вишнями і персиками»), *П. Кончаловський* («Бузок»), *П. Магро* («Бузок», «Натюрморт з пензлями», «Півонії», «Півонії і яблука», «Фрукти»), *В. Ван Гог* («Ваза з 12 соняшниками», «Натюрморт з червоними маками і ромашками»), *Сесил Кеннеді* («Квіткові натюрморти»), *В. Цветкова* («Букет квітів на підвіконні»), *Т. Хитрова* («Літній натюрморт»), *К. Коровін* («Троянди і фіалки»), *К. Петров-Водкін* («Вранішній натюрморт»), натюрморти *Івана Марчука*.

Найдоцільніше використовувати такі форми роботи:

- заняття-подорожі до художньої майстерні;
- екскурсії до музею, картинної галереї,
- екскурсії в природу;
- заняття з образотворчої діяльності;
- інтегровані заняття;
- самостійна образотворча діяльність;
- складання композицій для натюрморту.

Естетичний смак є своєрідним почуттям міри, вмінням знаходити красу в особистому ставленні до світу природи, суспільного буття, мистецтва, культури і цінностей. Наявність естетичного смаку в дітей проявляється як гармонія духовності і соціальної поведінки, соціальної реалізації особистості через творчість у різних проявах. Після розгляду і аналізу художніх засобів виразності репродукції натюрморту, таких як колір, колорит, світло-тінь, малюнок, композиція, перспектива, деталі, можна запропонувати дітям самим створити композицію у жанрі «натюрморт», використовуючи категорії **гармонія** і **міра**. Доцільним буде ознайомлення дітей із загальними правилами складання рослинних композицій, адже саме вони є основою для складання натюрмортів.

У перший час для складання букетів використовують квіти однієї культури, наприклад айстри, флокси, піони, троянди. Однакова форма квітів згладжує помилки в підборі кольорів. Красиві букети можна скласти з квітів різних видів одного тону: фіолетових, червоних, рожевих, додаючи білі квіти, які згладжують можливу дисгармонію. Ємкістю, крім ваз, можуть слугувати керамічні горщики, глечики, корзинки, скляні банки тощо. У плоскому посуді можна розміщувати квіти на низьких стеблах з невеликою кількістю зелені. Кольором вази можна підкреслити красу букета, а можна притушити яскравість квітів. Більш доцільним є використання тьмяних або білих ваз. Форма і розмір вази повинні відповідати формі і розміру букета. Для високих струнких букетів підбирають відповідні вази, для суцвіть бузку, піонів – округлі, з широкою горловиною. Стрункі суцвіття гладіолусів, дельфініуму слід розміщувати вільно. У великих щільних букетах краса окремої квітки нівелюється, тому доцільно в композиції включати небагато квітів, додаючи декоративну зелень. Окремі великі яскраві квіти вносять дисгармонію в композицію, тому для рівноваги дрібних неяскравих квітів слід долучати

в декілька раз більше. Бажано так розміщувати квіти, щоб їх нахил був близьким до положення в природних умовах.

У даний час вирізняють чотири типи рослинних композицій, з якими можна знайомити дітей і використовувати як натуру для натюрмортів:

– **Вегетативний**. Рослини знаходяться у природному положенні. Це квіткові гірки, композиції в горщиках із кімнатних рослин, збірні букети (польові квіти, колоски тощо).

– **«Форми»**. Квіткові композиції у формі вінка, літери, символа, гірлянди, якогось предмета. Можуть бути як на площині, так і об'ємні.

– **Лінійні** презентують декілька ліній, які не перетинаються. Це можуть бути новорічні композиції, букети з гладіолусів, дельфініуму.

– **Декоративний стиль** допускає використання різних оздоблень (стрічки, сердечка, метелики, камінці тощо). Це може бути великодня композиція з писанками, курчатами, кроликами.

Крім цього, можна складати натюрморти з фруктів, овочів, ягід, грибів, але з дотриманням головної вимоги – всі елементи повинні бути безпечними. Важливе значення має також фон та інші об'єкти – наприклад, наявність українського рушника чи скатертини з національним орнаментом, такого посуду, як куманці, тарелі, горщики, глечики тощо.

Для ознайомлення дітей із творами в жанрі «натюрморт» потрібно також відвідати музеї, творчі виставки художників. Зустрічі з художником у неформальній обстановці, відвідування його майстерні теж є цікавою формою роботи, допоможе дітям краще зрозуміти світ мистецтва.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, формування естетичного смаку з використанням натюрмортів при систематичній планомірній роботі забезпечить позитивні результати. Охарактеризовані методи і прийоми роботи дають можливість вихователю підвищити педагогічну майстерність, створити позитивний емоційний клімат у групі, зацікавити дітей мистецтвом та розвивати творчі здібності дітей. Подальшого дослідження потребують питання забезпечення наступності в роботі закладів дошкільної освіти та початкової школи з даного питання. Перспективи подальших досліджень також убачаємо в розробці методики формування в дітей дошкільного віку естетичного смаку засобами інтеграції різних видів мистецтв.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біла І. М. Феномен дитячої творчості. *Дошкільне виховання*. 2011. № 1. С. 7–11.
2. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Харків : Віват, 2019. 512 с.
3. Кант И. Антропология с прагматической точки зрения. Соч.: в 6 т. Москва, 1996. Т. 6. С. 350–588.
4. Котляр В. П. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей : навчальний посібник для студ. вищ. навч. закладів. Київ : Кондор, 2006. 200 с.
5. Кутеньова Н. «Школа маленького екскурсовода» – середовище для формування музейної культури старших дошкільників. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2015. № 7. С. 33–37.
6. Одерій Л. С. & Роздимаха А. І Образотворче мистецтво як засіб реалізації художньо-творчого потенціалу дітей дошкільного віку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 4. С. 375–383.
7. Програма художньо-естетичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку «Радість творчості» / Р.М. Борщ, Д.В. Самойлик. Тернопіль : Мандрівець, 2013. 72 с.
8. Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи 1276 (1995) «Про силу візуальних образів». Бюлетень Бюро інформації Ради Європи в Україні № 10, 2003.

REFERENCES

9. Bila I.M. (2011). Fenomen dytiachoi tvorchosti. [The phenomenon of children's creativity]. Pre-school education. № 1. P. 7 – 11 [in Ukrainian].
10. Goleman D. (2019) Emotsiyni intelekt. [Emotional Intelligence]. Kharkiv: Vivat, 512 p. [in Ukrainian]
11. Kant I. (1966) Antropologiya s pragmaticheskoy tochki zreniya. [Anthropology from a pragmatic point of view]. [Opus: in 6 vols]. Moscow, Vol. 6, pp. 350-588. [in Russian].
12. Kotlyar V.P. (2006). Osnovy obrazotvorchoho mystetstva i metodyka khudozhnoho vykhovannia ditei: navchalnyi posibnyk dlia stud. vyshch. navch. Zakladiv. [Fundamentals of Creative Arts and Methods of Children's Art Education: Textbook for Students of Higher Education]. Kyiv: Kondor, 200 p. [in Ukrainian].
13. Kutenova N. (2015) «Shkola malenkoho ekskursovoda» - seredovyshechye dlia formuvannia muzeinoi kultury starshykh doshkilnykiv. [«School of the Little Excursionist» - an environment for shaping the museum culture of senior pre-schoolers]. Educator-methodologist of pre-school institution. №7. С. 33 - 37. [in Ukrainian].
14. Oderi L.E. & Rozdimakha A.I. (2014). Obrazotvorche mystetstvo yak zasib realizatsii khudozhno-tvorchoho potentzialu ditei doshkilnoho viku. [Educational art as a way to realize the artistic and creative potential of pre-school children]. Pedagogical Sciences: Theory, History, Innovative Technologies. №4. С. 375 - 383. [in Ukrainian].
15. Prohrama khudozhno-estetychnoho rozvytku ditei rannoho ta doshkilnoho viku «Radist tvorchosti». [The program of artistic and ethical development of children of early childhood and preschool age 'The Joy of Creativity']. (2013) / R. M. Borsch, D. V. Samoilik. Ternopil: Mandrivets. 72 s. [in Ukrainian].
16. Rezoliutsiia Parlamentskoi Asamblei Rady Yevropy 1276 (1995) «Pro sylu vizualnykh obraziv». [Resolution of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe 1276 (1995) "On the Power of Visual Images"]. Bulletin of the Bureau of Information of the Council of Europe in Ukraine No. 10, 2003. [in Ukrainian].